

Ivan Merz – nadahnuća iz Francuske

Ivanka JARDIN

Sažetak

Ivan Merz je od 1920. do 1922. godine u Parizu studirao francusku književnost na Institut Catholique i na Sorboni. Osim studija posebno se angažirao u proučavanju katoličkoga života u Francuskoj. Uspostavio je brojne kontakte s francuskim književnicima i katoličkim intelektualcima što ga upotpunilo njegovu kulturnu i duhovnu formaciju. Svoja poznanstva u Francuskoj Merz je također koristio za promicanje istine o položaju hrvatskih katolika u tadašnjoj državi Kraljevini SHS. Vrativši se u Zagreb, nastavio je kontakte s Francuskom i postao most između francuske i hrvatske kulture.

Uvod

Kad se uzme u obzir bogata bibliografija književnih radova Ivana Merza, opsežna korespondencija, koju je razvio i održavao sa svojim prijateljima i suradnicima, a napose koristan njegov intimni dnevnik, danas možemo uz događaje koji su se odvijali u Ivanovom životu, slijediti i put k savršenstvu njegove duše. U tom procesu uzdizanja Božja Providnost Merza potiče i vodi uglavnom preko dva osjećaja. To su izrazito naglašena sklonost prema umjetnosti uopće, posebice književnosti i ljubav prema domovini Hrvatskoj.

Njegov dnevnik još iz đачkih dana pokazuje da mladi Ivan već u to vrijeme vrlo jasno luči nacionalnu pripadnost po krvi od one po osjećaju. Premda nehrvatskog podrijetla (otac Nijemac a majka Židovka iz Mađarske), u duši mladog Merza vrlo se rano razvija osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu, a vrijeme izbivanja izvan Hrvatske pomaže mu da tu svoju ljubav razvije i produbi. Mnogi napisi, napose njegovo potpuno posvećenje odgoju hrvatske mladeži, zadivljuju nas i pokazuju kako je Merz iskrenim zanosom ljubio hrvatski narod i svoju hrvatsku domovinu.

No, njegovo njemačko podrijetlo te bliski utjecaj njemačkog jezika i kulture (kako u roditeljskom domu i u sredini u kojoj se kretala obitelj Merz, tako i u rodnoj Banja Luci koja se nalazi u sastavu Habsburške Monarhije) navodi nas na zaključak da bi kod Ivana osjećaj vezanosti za njemački jezik i njezinu kulturu po svom intenzitetu trebao biti ili jednak ili pak neznatno slabiji od njegovoga hrvatskog rodoljublja.

Iznenaduje nas, međutim, činjenica da je mladog Merza još od gimnazijskih dana, tj. od njegovog prvog susreta s francuskim jezikom iznimno zanimala

francuska kultura, osobito njezina literatura. Iz Merzova prvog životopisa *Sluga Božji – dr. Ivan Merz* saznajemo da je kao gimnazijalac »osobito volio hrvatski, francuski i njemački jezik. Već onda«, piše autor te biografije, dr. Kniewald, »zapazila se velika Ivanova težnja da dobro nauči francuski jezik. U tu svrhu čita knjige, prevodi ih i uči riječi i pored onoga što je trebalo za školu.« Prema priopćenju Ivanovog profesora Petra Skoka »Ivan je već u 8. razredu gimnazije bio toliko vješt u francuskom jeziku da je mogao, kao najbolji đak, slobodno i korektno u improviziranom govoru pozdraviti na francuskom g. Blondela koji je kao profesor političkih nauka boravio u Banja Luci. Zadovoljan i ugodno iznenađen Ivanovim govorom Blondel, se vrlo pohvalno izrazio o darovitom učeniku. Taj kratki i slučajni susret sa francuskim profesorom nije zaboravljen. Ivan će za vrijeme svog studija u Parizu održavati kontakte s prof. Blondelom«.

Ivan Merz boravio je u Parizu nepune dvije godine (1920.–1922). Taj će boravak u gradu svjetlosti omogućiti da se, od rane mladosti, naglašeni afinitet prema francuskoj kulturi razvije, obogati i, napokon, okruni njezinom duhovnošću.

Poznato je da je mladi Merz u listopadu 1920. godine pošao na studij u Pariz s još dvojicom hrvatskih intelektualaca – Đurom Gračaninom i Josipom Scetincem. Studij im je omogućilo udruženje *Comite Catholique des Amitié Françaises a l'Etranger* (Katolički komitet francuskog prijateljstva prema strancima) koje im je, zalaganjem o. Vanina, dodijelilo stipendiju, među brojnim strancima katolicima, i trojici hrvatskih studenata ne sluteći pritom da svojim humanitarnim činom sudjeluje u oblikovanju jednog budućeg sveca.

Prvi susret hrvatskih studenata s francuskom prijestolnicom nije mogao proći bez posebnih doživljaja. Osobit dojam na mlade Hrvate ostavio je pariški metro. Ugodno iznenađenje za njih bila je ljubaznost Parižana. No, bilo je i neugodnih iskustava – mučno je bilo traženje stana. Napokon su se nastanili kod gospođe Michaut, u Ulici Mayet br. 1. Gospođa Michaut bila je dobra katolkinja koja je u svemu nastojala hrvatskim studentima u tuđini nadomjestiti majku. Posebice se to zamjećivalo za vrijeme božićnih i uskrasnih blagdana.

U svom daljem izlaganju posebno ćemo se osvrnuti najprije na Ivanov studij književnosti, potom ćemo dati sažetak njegova zanimanja za katoličke organizacije, zatim o Ivanovom angažiranju u promicanju svoje domovine te o njegovom duhovnom životu u Parizu i, na kraju, o njegovim vezama s Francuskom nakon dolaska u Zagreb.

1. Studij književnosti

Po dolasku u Pariz Ivan se upisao na Sorbonu gdje polazi predavanja iz povijesti francuskog jezika, francuske poezije nakon 17. stoljeća, o suvremenoj njemačkoj književnosti, te sluša predavanja o Marotu i Rablaisu. Uz to, upisao se i na *Katolički institut* gdje sluša predavanja iz francuske, grčke i latinske

književnosti. Ivanove bilježnice iz literature, koje je marljivo i precizno vodio te njegovo bogato znanje iz francuske književnosti, najbolje nam svjedoče kako je s mnogo mara učio i studirao. Predavanja na Sorboni i Katoličkom institutu, te samostalni rad kod kuće nisu ga potpuno zadovoljili. Želio je još bolje i neposrednije upoznati suvremnu francusku literaturu.

U svojim »Uspomenama« Gračanin se sjeća: »Ivan je neverovatno brzo prodro u najajče intelektualne krugove Pariza. On se brzo upoznao s čitavim nizom književnika i umnih radnika. Bio je naročiti štíćenik msgr. Baudrillarta i msgr. Beaupina (osnivača i predsjednika spomenutog Komiteta), koji su mu otvorili mnoga vrata i omogućili poznanstvo s mnogim francuskim intelektualcima.

Poslije jednog razgovora u kojem je Ivan razvio svoje mišljenje o katoličkoj književnosti i katoličkoj internacionali urednik revije *Lettres*, Bernoville bio je toliko impresioniran Ivanovim poznavanjem problematike te mu je poklonio kartu za polazak predavanja književnosti koja priređuje ta revija. Ivanov dnevnik od 12. veljače 1921. pokazuje nam ne samo njegove dojmove poslije jednog takvog predavanja, nego nam otkriva i njegovo stajalište o umjetnosti uopće i posebice njegovu želju da u svojim prosudbama bude što objektivniji, ali i prema onim ideologijama s kojima se u biti ne slaže. O tome kaže: »Lijepa su predavanja što ih priređuje revija *Lettres*. Danas je govorio Storez (...) Skicirao je idealnu sliku srednjeg vijeka gdje je umjetnost bila znanost, a cijeli svemir remek–djelo Praumjetnika. Čovjek je u toj velikoj simfoniji samo riječ. Simboli i brojke igraju veliku ulogu. Srednji vijek iskitio je te simbole lijepom logikom. Životinje i biljke imaju u tom sustavu svoje značenje. Ne postoji *l'art pour l'art* jer su i priroda i umjetnost samo izraz jedne ideje, koja nije sama, bez ikakve veze s ostalim akrokosmosom. Komunisti na primjer (vidi *Journal du peuple* od 28. siječnja i 7. veljače 1921.) već ističu da umjetnost mora poprimiti socijalni karakter, da je liberalizam-u umjetnosti (izoliranost svakog pojedinog individua) ubitačan po umjetnost. Oni naravno traže diktaturu, ali po svom shvaćanju umjetnosti približuju se našem gledištu. Osuđuju, na pr. da se djelo stvara izolirano za muzej. Posljednji korak toga svhaćanja bila bi katedrala u kojoj surađuju sve umjetnosti. Katedrala je prema tome *abgégé du monde*.«

Ivanov drug D. Čepulić spominje se Ivana iz tog razdoblja i veli »(...) Čitao je i kupovao djela modernih kat. pisaca da je sebi stvorio krasnu biblioteku, zrcalo katoličke intelektualne Francuske.«

Časopis *Les Amitiés Catholiques Françaises* u svom članuku objavljenom neposredno poslije Ivanove smrti, između ostalog, ističe: »Ivanu je naša moderna književnost bila bliska kao i bilo kome od nas. Posebno divljenje izražavao je (Ivan) prema Paul Claudeu. Dokaz tomu je i njegova studija *Katolička liturgija u djelu Paul Claudela* koja predstavlja djelo usmjereno religijskim pitanjima, rađeno savjesno i sa vrlo profinjenim ukusom« (msgr. Beaupin, 15. lipnja 1928.).

Navedeni isječci jasno ilustriraju koliko je Ivan bio nadahnut francuskom literaturom. No, Ivanovo tako marljivo i svestrano studiranje književnosti nije rezultiralo samo njegovim kulturnim i intelektualnim obogaćivanjem. Obdaren izrazitim talentom pisca koji se javlja još u gimnaziji, Merz je, studirajući književnost, razvio i izgradio svoj pismeni izraz na razinu umjetnički vrijednog književnika.

Poslije ovog kratkog razmatranja ne možemo a da ne budemo zadivljeni tim nesvagašnjim studentom. Sve da za svog dvogodišnjeg boravka u Parizu Ivan nije ništa drugo radio, mogli bismo se diviti njegovom trudu, marljivosti i žeđi za usavršavanjem na tom području. Naše divljenje Ivanovoj ljubavi prema francuskoj književnosti i umjetnosti, te njegovoj radinosti postaje još veće pri spoznaji da je Ivan imao ozbiljnih poteškoća s očima – vid mu je slabio i znao je da bi umaranje očiju moglo izazvati potpunu sljepoću.

Studij književnosti pak u Parizu bio je samo dio polja rada i zanimanja mladoga Merza.

2. Katoličke organizacije u Francuskoj

Ivan je svoj boravak u Parizu iskoristio i za upoznavanje francuskog katoličkog pokreta. Krećući se u društvu francuske katoličke inteligencije i konvertita, Ivan izbliza upoznaje i francuske katoličke institucije, njihov rad, njihove vođe i njihovo članstvo. Tu on jača svoju katoličku svijest, tu upoznaje Katoličku crkvu, tu ideja papinstva dobiva u Ivanovoj duši konačni oblik. Njegov neslomivi entuzijazam za papu i studij katolicizma u svjetlu papinskih enciklika, poslanica i direktiva izgradili su se upravo u Parizu.

Ivanov drug Gračanin u spomenutim *Uspomenama* sjeća se i ovoga: »On je u kratko vrijeme proučio velik broj francuskih katoličkih organizacija (...) U jednom bi danu znao intervjuirati i deset ili više osoba.«

Prva organizacija s kojom je došao u dodir bilo je udruženje koje mu je i omogućilo studij. Njegov direktor msgr. Beaupin poslije Ivanove smrti (15. lipnja 1928.), u časopisu *Les Amities Catholiques Françaises*, piše: »Za vrijeme dvogodišnjeg boravka u Francuskoj Ivan Merz je bio na svim našim sastancima i pridružio se svim našim inicijativama. Nije mogao proći tjedan a da nas nije posjetio da popriča s nama. Bio je nezasitan u skupljanju informacija o svim katoličkim aktivnostima u Francuskoj, kako onih vjerskih, tako i onih intelektualnih ili društvenih.«

Na mladog Ivana je poseban dojam ostavio govor msgr. Baudrillarta prigodom proslave Organizacije francuske katoličke mladeži (*Association catholique de la Jeunesse Française*) o istočnoj i zapadnoj civilizaciji (4. studenog 1921.), a predavanje msgr. Baupina o patronazama (28. siječnja 1921.) otvorilo mu je široke vidike katoličke djelatnosti kao putokaz za buduću akciju hrvatskih katolika. Iz dnevnika saznajemo da su i predavanja kanonika Desgrangesa o

katoličkim školama kod Ivana pobudila veliko zanimanje. Ivanov dnevnik svjedoči o njegovoj nazočnosti na tzv. Socijalnom tjednu (*Semaine socioale*) u Toulouseu kroz koji je prolazio prigodom putovanja u Lurd u srpnju 1921. godine.

»Nastupaju vođe katoličke Francuske i Belgije«, piše Ivan, »do u pojedinosti ispituju se uzroci socijalne neravnopravnosti i stvara se direktiva za rad u narednoj godini. Otac Routten moli da se više pažnje posveti radnicima.« Nakon izlaganja oca Routtena, Ivan je zamolio Belgijance da nađu kakvo mjesto i za naše radnike u njihovim organizacijama, što mu je i obećano. Kratkotrajni boravak u Toulouseu Ivan je iskoristio i da upozna agronomsku školu koju su vodili isusovci, a u kojoj su se odgajali kršćanski radnici i inženjeri koji će provoditi rekristijanizaciju francuskog sela. Predavanja o socijalnoj orijentaciji radnika, o agrarnim pitanjima i o katoličkim organizacijama uopće Ivan je s iznimnim zanimanjem pratio uvijek kad god mu se za to pružila prigoda.

Ivan se već prije odlaska u Pariz zanimao također i za katoličku internacionalu. Sada, u Parizu, s posebnim zanimanjem pohađa predavanje i aktivno sudjeluje u raspravama o tim pitanjima. U dnevniku od 30. siječnja 1921. saznajemo kako je Ivan bio oduševljen idejom katoličkog jedinstva te kako ju je shvaćao i tumačio: »Bio sam na zadnjoj sjednici regionalnog Kongresa francuskog katoličkog društva. Raspravljalo se o socijalnoj orijentaciji među radništvom, o agrarnim pitanjima, o liturgijskom pokretu. (...) Promatrajući ovaj silni interes katoličke generacije oko instauracije cijelog javnog života u Kristu, opažam djelovanje jedne Energije, koja posvuda djeluje, gdje god sam promatrao. (...) Divim se jedinstvenosti, koja inspirira katoličke pokrete svih zemalja. Najbolja apologija Božjeg djelovanja u čovječanstvu jest taj duh, koji prožimlje katoličke pokrete svijeta. Nikakva ljudska sila, nikakav filozofski sistem ne može stvoriti to remek-djelo; to je djelo Sile, koja je iznad nas i koju mi tražimo i želimo spoznati.«

Radovao se Ivan svaki put kad je osjetio jedinstvo i želju da se to kršćansko jedinstvo učvršćuje – stoga se posebno veseli prijedlogu portugalskih katolika da se osnuje katolički ured za informacije. Svidio mu se i govor generala Castelnua o kojemu piše u svom dnevniku 30. srpnja 1921. Osobito mi se svidio njegov priprosti demokratski nastup i kršćansko ponašanje. Zagovarao je *nation armee* iz defanzivnih razloga protiv Prusa. No, u njegovu govoru nije bilo mržnje. Kolika razlika nasuprot austrijskim generalima koji nisu znali pred narodom govoriti o tomu«, a nešto dalje Ivan nastavlja, »žalosno me dojmio kardinalov govor pun mržnje prema Nijemcima. Bože, oprosti nama grešnicima i uskrisi apostole koji će pridonijeti žrtve za katoličko jedinstvo.«

Od svih organizacija koje je u Francuskoj upoznao, Ivanu se najviše svidio rad i duh dječje i omladinske katoličke organizacije *Croisade Eucharique* (Euharistijski križari), koja je izrasla iz *Apostolata molitve*. Tu se, veli Ivan »osjeća struja katoličkog života, divan duh i harmonija duša«. Ta organizacija, Ivan je naziva i smatra – »veličanstvenim djelom« – ima za geslo Ž–E–A, koje

toliko oduševilo Ivana da ga je, vrativši se u Zagreb, ugradio u HOS – organizaciju čiji je bio utemeljitelj, njezin idejni vođa i doživotni tajnik. Kada je, poslije Ivanove, smrti šestosjećanjska diktatura kralja P. Karađorđevića, među ostalim organizacijama, zabranila i rad HOS–a, prijatelji i bliski suradnici i pokojnog Ivana našli su načina i mogućnosti da osnuju novu organizaciju, ovaj put pod crkvenim protektoratom, koja nosi naziv *Križarska organizacija* a zadržava isto geslo, ima istu svrhu (...) nastavlja djelovanje zabranjene Hrvatske orlovske organizacije.

Možda je zanimljivo čuti i to da ideje i geslo francuskih »Euharistijskih križara« nisu oduševili samo našeg Ivana, nego se taj pokret vrlo brzo raširio po svijetu i danas postoji u šezdesetpet zemalja. Francuski »Euharistijski križari«, kao i mnogi drugi, danas djeluju pod nazivom *Mouvement Eucharistique des Jeunes*« (Euharistijski pokret mladih).

3. Ivan Merz – ambasador svoga naroda

Svoje kontakte s francuskim organizacijama i njezinim članstvom Ivan je vrlo dobro iskoristio za promicanje svoje drage Hrvatske. Stoga mu s pravom pristaje i naziv »hrvatskog ambasadora«.

Znakovito je pripomenuti da su za vrijeme Ivanova boravka u Parizu u francuskoj prijestolnici studirala samo tri Hrvata (tj. Ivan i njegova dva druga), no u isto vrijeme, poslije Prvoga svjetskog rata novonastale Kraljevine SHS, studiralo je čak 600 studenata srpske nacionalnosti. Ta je činjenica bila Ivanu dobro poznata. Svjestan toga, Ivan je djelovao, kad god mu se za to pružila prigoda, i kao vrijedan i neumoran promicatelj hrvatske kulture i njezine duhovnosti. Tako je u časopisu *Les Amities catholiques Francaises*, 1921. godine objavio članak o začetniku katoličkog pokreta u Hrvatskoj monsinjoru Anti Mahničju, pod naslovom *La vie et l'oeuvre d'un grand prelat de Yougoslavie* (Život i djelo velikog jugoslavenskog dostojanstvenika). Ivan je bio i objektivni širitelj istine o slobodi i pravima Hrvata u novj državi te društvenoj, političkoj, gospodarskoj, kulturnoj stvarnosti u kojoj se Hrvatska nalazila u okviru Kraljevine SHS.

Dr. Kniewald u već spomenutom Ivanovom životopisu navodi: »Hrvatski studenti u Parizu bili su vrlo aktivni. Oni drže predavanja u francuskim društvima. U francuskim novinama prikazuju tadašnje napadaje na katolicizam u Jugoslaviji. Ivan je svagdje dospio i svagdje bio prvi. Prvi put je istupio s predavanjem 17. travnja 1921. u katoličkom sindikatu u ime stranih đaka.«

Novine *Libre parole* od 3. do 7. travnja 1921. donose četiri članka pod zajedničkim naslovom: »Masonska i antikatolička djelatnost prijete raspadom Jugoslavije«. Ti članci, koje je potpisao J. Demais, zastupnik Pariza, pobudili su senzaciju u francuskoj javnosti. Nastojalo se, s druge strane, da se ti članci

obustave, no redakcija je odgovorila: »Ako nije istina što je u člancima, demantirajte ih; ako jest, to oni imaju pravo da se brane.«

List *La Croix* 21. travnja 1921. godine također objavljuje članak o Jugoslaviji. Svi ti, i drugi članci, bili su pomno sastavljeni i dobro dokumentirani. Glavni udio u sastavljanju članaka imao je Ivan Merz.

Opširnu publikaciju pod naslovom »Jugoslavenski katolici i njihove sadašnje teškoće«, čiji je autor msgr. Beaupin, objavila je 25. rujna 1922. poznata francuska revija *Le Correspondant*. Nedvojbeno je da je građu za tu studiju msgr. Beaupin sakupljao za svoga puta po Jugoslaviji, no isto tako nema sumnje da mu je puno informacija došlo od njegovog štićenika kojeg je neobično cijenio i poštovao i s kojim je u Parizu bio u stalnom kontaktu, a ti kontakti nastavljeni su dopisivanjem poslije Merzovog povratka u Zagreb. Vjerojatno se msgr. Beaupin upravo Ivanovim nastojanjem i zainteresirao za dotada nepoznatu mu zemlju, Jugoslaviju, čiji je službeni naziv u to vrijeme još bio Kraljevina SHS. U već spomenutom posmrtnom članku posvećenom Ivanu Merzu msgr. Beaupin navodi i ovo: »Istodobno (s nastojanjem da što bolje upozna francuski katolički pokret), Ivan se potrudio da mi upoznamo i zavolimo njegovu dragu zemlju koja je za tolike među nama bila još potpuno nepoznata.«

Pitamo se kako je Ivan mogao, stigao, ali i znao tako uspješno i precizno obavještavati francusku javnost o događajima u Jugoslaviji. Izvor iz kojeg je crpio sve te informacije za svog boravka u Parizu bila je njegova bogata korespondencija koju je vodio s više hrvatskih intelektualaca, no najznačajnije i najplodnije zasigurno je njegovo dopisivanje s njegovim bivšim profesorom i prijateljem Ljubomirom Marakovićem. U Ivanovoj ostavštini sačuvane su 3 dopisnice i 17 pisama koje je prof. Maraković poslao Merzu u vrijeme njegova boravka u Parizu. U tim pismima on traži preko Merza literaturu i proširenje svojih već izvrsnih veza u Francuskoj. Ivan sve pripravlja, uspostavlja ne samo željene nego i druge veze, dospijeva na sve. Zauzvrat dobiva od dr. Marakovića obavijesti i dokumentiranu građu koja je jako dobro poslužila katoličkim krugovima u Francuskoj da mogu sebi stvoriti pravilnu predodžbu stvarnog stanja općenito i, posebice, katoličkog pokreta u Hrvata.

Koliko je Ivanu za vrijeme boravka u Parizu Hrvatska bila na srcu lijepo ilustrira i svjedočenje Đ. Gračanina: »Jednom zgodom radilo se da na nekoj internacionalnoj manifestaciji Hrvati nastupe pod jednom zastavom, čije su boje bile malo drugačije okrenute nego na našaoj hrvatskoj zastavi. Merz nije o tome htio ni čuti. Mi smo Hrvati narod sa hiljadu godina prošlosti – govorio je on – i sramota bi za nas bila ne istaći svoju zastavu. Drukčije uređena zastava bila je već pripremljena, ali u zadnji čas Merz ju je preokrenuo i ponio kao hrvatsku.«

4. Duhovni život Ivana Merza u Parizu

Bilo bi veoma zanimljivo znati kako je dr. Merz kao mlad svjetovnjak, prepušten gotovo samome sebi, po studiju i privatnoj sklonosti usmjeren prema literaturi i umjetnosti, izrastao i odgojen u naravno-etničkoj sredini i liberanoj atmosferi modernog života, došao do tako visokog stupnja kršćanske savršenosti, do najintimnije i nadnaravne sljubljenosti s Crkvom i rimskim papom. Teško je znati kojim je putovima prolazila njegova duša u tom procesu usavršavanja, ali je, po svemu sudeći, Pariz izvršio na njega u tom smislu najdublji utjecaj.

Studirajući na Katoličkom institutu, Ivan je bio prožet idejama katoličke renesanse u Francuskoj 20. stoljeća, posebice liturgijskom obnovom. Kroz francusku katoličko-konvertitsku literaturu osjetio je Ivan svu realnost Kristove prisutnosti u rimskoj Crkvi (...) listajući stranicu po stranicu od Chatobrianda do Helloa, tragajući isključivo za najintimnijim aspektom Crkve, za liturgijskim duhom, prolazio je Ivan, piše njegov bliski suradnik i prijatelj Dušan Žanko, »jedinствено krštenje vodom ljepote«.

Sva te spoznaje, kojima se Ivan bogati i stječe potpono uvjerenje u ispravnost katoličke vjere, potiču ga da s još većim žarom nego prije organizira i provodi svoj praktični vjerski život. Taj njegov duboko religiozni život nije mogao ostati skriven. Svi u njegovoj blizini, i prijatelji i stanodavka, to su zamjećivali. S jedne strane su mu se divili, dok neke stvari nisu tada još shvaćali. Kćer Ivanove stanodavke gospođica Michot u svom pismu dr. Čepuliću od 15. prosinca 1928. ovako je opisala Merzov život u Parizu: »(...) on je provodio život sveca. Raznovrsna trpljenja, postovi, svi njegovi čini bijahu učinjeni na slavu Božju. On je svojim primjerom podizao sve nas koji smo ga poznavali. Sigurno se sjećate g. profesore kako ga je moja majka grdila za svakog obroka da ga prisili više jesti. Svako jutro pribivao je misi i pričesćivao se, bilo u crkvi benediktinki u ulici Monsieur, kamo je često išao, bilo kod lazarista u ulici Sevres. Ostali dio dana posvetio je radu, a odmora je imao malo, i to krutog odmora, jer je kraj dobra kreveta spavao na podu. Mi, jadni grešnici, nismo mogli razumjeti sva njegova trpljenja, dok je prema drugima bio tako dobar, tako blag. Siromasi i radnici bijahu njegova najveća briga. Pripadaše udruženju sv. Vinka Paulskoga, te se starao za jednu oskudnu obitelj, koju je često posjećivao i davao joj od svoje malene studentske stipendije (...) U studiju je dobro napredovao, no nikada se nije time hvalio. Morali smo to saznati od drugih...«

Za Ivanov intenzivni religiozni život doznali su i roditelji, koji time nisu bili zadovoljni. Razvila se veoma zanimljiva korespondencija između njega i roditelja. Majka želi da joj sin živi kao i svi drugi, a Ivan u pismima ne samo da obrazlaže i opravdava svoje stavove, nego nastoji i svoje roditelje potaknuti na dublji vjerski život. Između ostalog, Ivan svojoj majci piše i ovu poznatu rečenicu: »Znadeš da me je život u Beču, onda rat, studij (misli na Pariz) i

napokon Lurd potpuno uvjerio o istinitosti katoličke vjere i da se zato cijeli moj život kreće oko Krista Gospodina.« U drugom pismu Ivan je napisao: »Katolička vjera je moje životno zvanje i to mora biti svakom čovjeku bez iznimke.« Koliko je Ivanu bilo na duši obraćenje roditelja doznajemo iz dnevnika (20. siječnja 1921.): »Tata je 12. siječnja, za srebrni pir, nakon 20 godina primio sv. Pričest. Moje molitve Srcu Isusovu su uslišane. U pismu što mi ga je pisao, vidim tipičan primjer konverzije. Obratio ga je nadnaravni element: Milost. Još ostaje mama na brizi. Srce Isusovo pomози! »Tek nakon Ivanove smrti roditelji (kao i mnogi drugi) potpuno su shvatili Ivana i postali ono što je on toliko želio – praktični vjernici.

Ivanov molitveni život u Parizu kreće se posvema liturgijskim pravcem. On moli časoslov a iz svog francusko–latinskog misala dnevno moli svetu misu. I nehotice otkrio nam je u svom dnevniku od 4. studenog 1921. svoju lijepu dušu, koja se sve više uživljava u liturgiju smatrajući je i žrtvom i životom i umjetnošću, kad je opisao kako je bio nazočan oblačenju jedne novakinje benediktinke, kćeri nekog generala.

»Prisustvovao sam kod benediktinki oblačenju novakinje. Liturgija veličajna (...) Umire svijetu, postaje struna, koja će navijeke pjevati slavu Božju. Izgarat će poput vatre i ući će poput mudre djevice sa zapaljenom svjetiljkom u bračne dvore Zaručnika.« Ivan nije zapisao ime te redovnice, koje vjerojatno nije ni znao, niti se poslije za nju zanimao. Bilo je veliko iznenađenje kako za sestru Marie Denise Chevillotte, tako i za Ivanove prijatelje i štovatelje, kad je 1979. godine tu redovnicu pronašao, i posjetio postulator Merzove kauze, o. B. Nagy u benediktinskom samostanu blizu Pariza. Nakon 58 godina vjernosti svom redovničkom zvanju, ona je posvjedočila da se njezin život odvijao upravo onako kako je Ivan predvidio na dan njezinog oblačenja!

I Ivanova pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji razvila se u Parizu do svog savršenstva. Tome je najviše pridonio Lurd kamo je Ivan za svog života dvaput hodočastio. Njegov prvi posjet Lurdu, u srpnju 1921. godine ostavio je na njega tako snažan dojam da je postao jedan od momenata koji su ga potpuno učvrstili u ispravnost i istinitost katoličke vjere, pa će se od tad, kako sam piše, »sav njegov život kretati oko Krista Gospodina«. O tome što je za njega značio posjet Lurdu, pisao je svom prijatelju inženjeru Maroševiću, te doznajemo da je u svom rastu u vjeri i on prolazio kroz razdoblje sumnji: »Da, u Lurdu sam naučio što je krunica«, veli Ivan, »i to mi je od sada drugi najbolji prijatelj (za prvog prijatelja Ivan ima Euharistiju). Prije Lurda, iskreno priznajem, bila je u dnu duše nekakva sumnja, neki osjećaj da li se ja ne molim kakvom fantomu?! Molio sam, dakako, jer da sam prestao, znači ne vjerovati u Blaženu Djevicu Mariju. A kuda onda? Okreni se od katolicizma, sve postaje oko tebe mračno, ružno. Dakle, Lurd je mojoj razumnoj vjeri pridodao osjećajni momenat.« Diriljivi su i Ivanovi opisi procesija: »U Lurdu te najprije obuzme osjećaj da je tamo Ona, Majka Božja, koja je veća i moćnija i ljepša nego li svi oni pirinejski gorostasi (...) Dakle, pred tobom je Ona – to je realan osjećaj koga se ne možeš

otresti – a tisuće vjernika s upaljenom svijećom ide uz serpentin brežuljak i pjeva bez prestanka Ave, Ave Maria (...) Svaka svijeća koja trepti, to je jedna duša koja će danas, sutra ili za koju godinu k Njoj. Oh! Hoće li što prije taj čas, čovjek tamo pomisli, jer zaista tamo ima neki predokus neba.«

Osim sudjelovanja u liturgijskim obredima, u Lurdu je Ivan posjetio i Ured za liječničke konstatacije u kojem je radilo oko 40 liječnika. Tu se uvjerio u profesionalnost i ozbiljnost kojoj pristupaju liječnici pri donošenju konstatacija o čudesnim ozdravljenjima. Zato ga je posebice revoltirao Zolin roman *Lourdes*. Da suzbije negativan utjecaj što ga Zolin roman može imati na neupućene čitatelje, Ivan je 1923. godine izdao studiju književnopovijesne analize tog romana pod naslovom *Zolin Lurd*. U tom djelu Ivan najprije upozoruje kako je Zola obećao da će napisati povijesno djelo i prikazati pravu istinu. No, Zola je pošao u Lurd pun predrasuda radi kojih je sasvim iskrivio događaje oko ozdravljenja gospođice Lebranche, koju Zola u svom romanu zove Grivotte. Ona se poslije posve zdrava udala i nadživjela Zolu, a u romanu ona već na povratku, u vlaku ponovo izbacuje krv. Njezino ozdravljenje, po Zoli, bilo je samo prividno. Javnost je doskora doznala za tu laž. Zola je, da se izvuče iz neugodne situacije, posjetio Grivotte i ponudio njoj i njezinu mužu doživotnu rentu ako ode u Belgiju. Tako bi se lakše zaboravilo na tog živog svjedoka. Naravno, Grivotte nije prihvatila taj nedoličan prijedlog. Zola je, pozvan na odgovornost radi toga falsifikata, izjavio da je on apsolutni gospodar svojih »osobnosti« i da svojim likovima može dati život i uništiti ih po volji. U čudesa ne vjeruje i ne bi vjerovao kad bi vidio i sve bolesnike da su ozdravili u jednom času. Kad je Ivan pokazao neistinitost Zolinih navoda o Grivotte i Lurdu, onda je s književnog gledišta pobio Zolino mišljenje da je književnik apsolutni gospodar svojih osobnosti i upozorio da nema čistog artizma, jer je književnik vezan istinom i čudoređem želi li stvoriti pravu umjetninu.

Kad razmišljamo o Ivanovom duhovnom životu u Parizu, ne možemo a da ne spomenemo i ime o. Pressoira, tadašnjeg predstojnika u internatu Katoličkog instituta koji je, kao Ivanov duhovnik, kako opisuje dr. Gračanin, trebao tog Božjeg odabranika potpuno pripremiti i ojačati za onu djelatnost koja mu je bila namijenjena u Zagrebu od 1923. do 1928. godine. Po svemu sudeći, čini se da je o. Pressoir, prema navodu dr. Gračanina, poznajući o. Pressoira jer je i njemu bio ispovjednik, u harmonijsku cjelinu sređene, smirene i u Boga uronjene Ivanove duše, koja se do Pariza razvijala uglavnom pod izravnim i neprekinutim vodstvom Duha Svetoga, trebao unijeti još onu čeličnu jakost i ustrajnost koja ne sustaje ni pred najvećim teškoćama kad je riječ o Božjoj stvari. Ta jakost i ustrajnost jedna je od njeznačajnijih oznaka dr. Ivana Merza.

Svi navodi o Ivanovom boravku u Francuskoj, iako nepotpuni i skraćeni, pokazuju nam kako ga je njegovo dvogodišnje življenje u Parizu obogatilo ne samo kulturno i praktičnim znanjima nego je i još više pridonijelo njegovom duhovnom rastu. Stoga se može reći: U Pariz je Ivan došao kao dobar kršćanin, no iz Pariza se vratio u Zagreb kao »homo catholicus« u pravom smislu te riječi.

5. Dolazak u Zagreb – veze s Francuskom

Završivši studij književnosti u Parizu, Ivan u ljetu 1922. godine odlazi u Zagreb, kamo su se u međuvremenu preselili njegovi roditelji. Tu dobiva namještenje profesora francuskog i njemačkog jezika na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji.

Široki kulturni i vjerski horizonti, lakoća u izražavanju i profinjeni stil pisanja te njegova bogata erudicija, koju je stekao u Parizu, kao i obilni literarni materijal koji je sa sobom donio, omogućili su mladomu profesoru da za samo godinu dana, uz svoj rad i druge aktivnosti, napiše dizertaciju *Utjecaj liturgije na francuske pisce od Chatobrianda do danas* na osnovi koje je na zagrebačkom Sveučilištu (svibnja 1923.) promoviran za doktora filozofije.

No, odlazak iz Pariza i završetak studija nisu kod Ivana značili prekid s Francuskom. Kao što je za studiranja u Parizu vodio korespondenciju sa svojim prijateljima iz domovine i tako bio u neprestanom tijeku događaja u svojoj domovini Hrvatskoj i u Jugoslaviji, tako se sada dopisuje s prijateljima koje je stekao u Parizu, preko kojih prati zbivanja u Francuskoj, posebice u literaturi, te nabavlja nova izdanja djela koja su ga zanimala. Redovito prati i francuski katolički tisak: *La Croix*, *Le Noel*, *Revue des Jeunes*, *Revue liturgique...* Zahvaljući prikupljenoj građi za vrijeme svog boravka u Parizu, ali i poststudijskim vezama s Francuskom, Ivan je mogao objaviti i nekoliko studija i brošura u Hrvatskoj. Osim već spomenutog *Zolinog Lurda*, objavio je i ove napise *Liturgija i sv. Franjo Saleški*, *Apostolat naše belgijske braće*, *Biskupi i izbori u Francuskoj*, *Najnovija čudesa u Lurdu*, *Lurd u francuskoj književnosti*, *Junački život svete Ivane od Arka*. Ivan je dospio i svojim prilozima surađivati u francuskom tisku. Tako su 1924. godine francuski časopisi *Les Cahiers Catholiques* i *Les Amités catholiques francaises* objavili studiju »La liturgie catholique dans l'oeuvre de Paul Claudel« (Katolička liturgija u djelima Emille Baumann i Paul Claudela).

U kratkom vremenu (manje od šest godina) koliko je Ivanu ostalo od završetka studija pa do njegova odlaska u vječnost, Ivan je još jednom posjetio Francusku. Bilo je to u ljetu 1924. godine, kada je ponovo hodočastio u Lurd. Na povratku posjetio je u Parizu svoje suradnike i prijatelje, a odatle odlazi u posjet grofici Margariti de Montbel u Argent. Naime, Ivan je kontesi bio vodič za njezinog boravka u Zagrebu. Lijepe uspomene s tog zanimljivog putovanja i poznanstvo s Ivanom pobudile su kod grofice Montbel želju da ga ugosti i bolje upozna. U tom aristokratskom dvorcu, koji propada, Ivan se izbliza upoznao s mišljenjem i načinom života francuskog plemstva. Evo nekoliko zanimljivih izvadaka iz njegovog dnevnika: »To je čisto monarhistička plemićka porodica koja je u doba francuske monarhije zauzimala važan položaj (...) Radostan sam što sam u takvom milieu. Tek sada mogu razumjeti one francuske katolike koji su monarhističkog osvjeđenja. Za njih su katolicizam i monar-

hija dva nerazdruživa pojma. Oni su katolici, iskreni katolici, ali mrze francusku republiku. Sve što je zlo potječe (prema njihovom mišljenju) od republike, a sve što je dobro dolazi od monarhije (...) Gledajući njihov život donekle razumjeh francusku revoluciju, koja je identificirala vlastelu i kler i uništila i jedno i drugo. Shvaćam i današnji antiklerikalizam francuskog naroda, koji rehabilitaciju Crkve istovjetuje s rehabilitacijom socijalne reakcije: veliki posjedi, bezbrižan život vlastele uz ubitačno težak život seljaka i radnika. Gospodin Bog dopušta revolucije da na taj način uspostavi kraljevstvo među ljudima.«

Obogaćen novim spoznajama i iskustvima profesor Merz vraća se iz Argenta u Zagreb gdje započinje novu školsku godinu. Kao profesor francuskog jezika nastojao je svoje učenike ne samo naučiti da razumiju francuski jezik da se i njime mogu služiti, već je iz svoje bogate kulturne riznice neumorno prenosio svojim učenicima i kulturna i duhovna blaga koja je stekao u Francuskoj. O tome svjedoče i njegovi bivši učenici: »Bio je neumoran i ushićen u tumačenju francuske književnosti. Nije propustio ni tadašnje stanje katolicizma i uopće prilike u tadašnjoj Francuskoj. Savršeno je poznao nijanse u razvoju fr. društva. Sve je uspoređivao sa sadašnjicom i izricao svoju kritiku. U svemu je pokazivao harmoniju velikog znanja i dubokog prosuđivanja.«

Sveučilišni profesor Warnier, koji je svake godine pohađao razrede u kojima je Ivan predavao francuski, u svom pismu od 13. svibnja 1928. upravljenom msgr. Beaupinu označuje Ivana kao »uzor savjesna i izobražena profesora«. O uspjehu što ga je Ivan polučio kod svojih đaka u promicanju francuske kulture, piše s velikom pohvalom i tadašnji francuski konzul u Zagrebu, g. Boissier (30. svibnja 1927.) msgr. Beaupinu, nakon što je s prof. Warnierom posjetio sve razrede u kojima je Ivan predavao francuski. Koliko je Ivan u Parizu bio cijenjen kao profesor francuskog i promicatelj francuske kulture, najbolje nam ilustrira činjenica što je poslije njegove smrti »Katolički komitet francuskog prijateljstva s inozemstvom«, u suglasnosti s Francuskim institutom u Zagrebu namjeravao osnovati fond za nagradu učenika koji postigne najbolji uspjeh u francuskom jeziku u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Nije poznato je li ikoji učenik te gimnazije primio tu nagradu, no ideja je vrijedna i zaslužuje da se o njoj ponovo razmisli.

Zaključak

Tako je, eto, Ivan u svom kulturnom i duhovnom rastu, potican velikom sklonošću prema francuskoj literaturi i duhovnosti, s jedne, i hrvatskim rodoljubljem s druge strane, te posredovanjem Božje Providnosti koja ga je odvela u Pariz, postao most, koji je pokušavao i u tome zadivljujuće uspijevao, približiti dvije zemlje, dva naroda i međusobno ih obogatiti kulturnim i duhovnim blagom neprolazne vrijednosti.

Vijest o preranoj i iznenadnoj Ivanovoj smrti potresla je jednako i hrvatsku i francusku katoličku javnost. Tek poslije Ivanova odlaska, shvatilo se što je zapravo značila njegova pojava.

No, u prosudbi Merzove osobe treba biti vrlo oprezan poradi više razloga. Naime, Ivan je bio izvrstan profesor, nadareni književnik, organizator i veliki društveni radnik te ona spona kojom su strujala kulturna i duhovna blaga dviju zemalja u oba smjera. Stoga i Hrvatska i Francuska zacijelo imaju razloga da ga se sjećaju s poštovanjem i zahvalnošću, ali – ističe Dušan Žanko – »ne sa ovom posebnom nijansom štovanja na koja nemaju prava heroji analize, pera i organizacije a koje mogu očekivati samo oni koji su udarili svoj stan u redu ljubavi.«

Stoga ću i ja ovaj članak o dr. Merzu završiti posljednjom rečenicom kojom *La Croix* završava svoj posmrtni članak: »Gospodin Merz je umro kao svetac, nakon što je živio kao svetac.«

IVAN MERZ'S INSPIRATION FROM FRANCE

Ivanka JARDIN

Summary

From 1920 to 1922 Ivan Merz studied French literature at the Institut Catholique and at the Sorbonne. Besides his regular studies he became involved in researching Catholic life in France. He established numerous contacts with French writers and Catholic intellectuals which in turn helped form his cultural and spiritual outlook. Merz's contacts in France also aided him in promoting the truth about the status of Catholic Croats in what was then known as the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. After his return to Zagreb, Merz nurtured his contacts in France and became a bridge between French and Croatian culture.